

AVRAM P. TODOR UN PROFESIONIST AL BIBLIOTECII

MARIA BASARAB

Deva

basarab_maria@yahoo.com

Cuvinte cheie: Avram P. Todor, Biblioteca Academiei Române, profesor, cercetător, traducător

Mots clés: Avram P. Todor, Bibliothèque de l'Académie Roumaine, professeur, chercheur scientifique, traducteur

Articolul readuce în actualitate numele cărturarului Avram P. Todor, a cărui activitate intelectuală, diversificată, îl situează în rândul personalităților culturale înscrise dincolo de zona hunedoreană.

Prin activitatea sa scriitoricească se definește ca un reper al personalităților înscrise în istoria culturii române.

Configurarea coordonatelor celor care rămân pilde pentru timpuri și oameni urmași pecetluiește un fragment al istoriei. În acest context luăm în seamă mărturiile documentare, care conturează profilul cultural al profesionistului din lumea cărții, Avram P. Todor, reșezându-l, astfel, în locul de frunte convenit, al personalităților culturale hunedorene, în mod deosebit, și mai mult, al istoriei culturii române. Cu o viață profesională marcantă, împărțită între activitatea de cercetare a cărții patrimoniale inventariată în fondul Bibliotecii Academiei și veleitatea de transmitător al învățaturii celor tineri, Avram P. Todor, cu calități elitiste, și-a extins preocupările înspre valorificarea științifică a cărții „de bibliotecă”, lăsând „urme” livești și în spațiul scriitoricesc, îndeosebi ca traducător. Evoluția sa intelectuală, pornită de la nevoia spirituală de a depăși limitele posibile, printr-o pregătire profesională temeinică, i-a facilitat deschiderea înspre orizontul culturii europene.

Succinte referințe biografice readuc în actualitate numele, viața și activitatea, cărturarului hunedorean, Avram P. Todor, reper de netăgăduit într-o catalogare a celor mai de seamă cunosători ai cărții.

Traseul vieții sale începe în localitatea Vaidei (lângă Orăștie), unde s-a născut în data de 18 ianuarie 1889. Tatăl său Petru, era meseriaș, zidar¹, iar Avram a fost al patrulea fiu dintre cei trei băieți și o fată. Cu soția sa Elena, originară din Vinerea (zona Orăștie) au avut doi copii, o fată și un băiat.

Revenind la anii copilăriei, notăm, că a urmat anii de școală la Orăștie, de unde pentru meritele sale la învățătură a fost recomandat, de către protopopii greco-catolici Iosif Peteanu și Ioan Ienea, pentru a continua la Gimnaziul din Blaj, pentru care au solicitat Episcopiei de la Lugoj bursă de susținere financiară: „...pentru studentul Avram Todor din Vaidei clasa a IV-a dimpreună cu testimoniul școlastic” s-a înaintat cererea în data de 21 iulie 1914 solicitându-se „votarea unui stipendiu pe anul școlar 1914/1915, din Fondul Rudolfian”, cerere adresată „Veneratului Ordinariat al Episcopiei” cu „rugarea studentului eminent Avram Todor din Vaidei, în clasa a VI-a,

¹ Basarab, Petica 2007, p. 178.

pentru obținerea unui stipendiu pe anul școlar 1916/1917². Drept urmare, numele lui Avram Todor figurează la numărul de ordine 50, printre cei 70 de elevi, din clasa a IV-a, a Gimnaziului Superior din Blaj, pentru care s-a acordat „stipendiu” în valoare de 90 de coroane, din Fondul Rudolf³. Însuflețit și plin de învățătura dascălilor cunoscuți ai Blajului (la limba și literatura română l-a avut profesor pe Alexandru Ciura), a absolvit apoi, Facultatea de Litere și Filozofie din București, unde profesor a fost Ioan Bianu, renumitul director al Bibliotecii Academiei. Adăugăm, că elevi eminenti ai Gimnaziului din Blaj erau ajutați, de profesorii lor, mai târziu, pentru formarea unei cariere. Canonicul, profesor și scriitor, Ioan Micu Moldovan era într-o corespondență permanentă cu Ioan Bianu, și el fost elev al Blajului, căruia îi cerea ajutor pentru tinerii trimiși la București, pentru care Ioan Bianu „avea o vorbă caldă, frățească, un ban pentru dăruire sau împrumut, un sfat și mai ales o neobosită alergare după câte un post de pedagog sau mic funcționar, cu care să li se asigure existența”⁴. Printre cei încurajați în carieră s-a numărat și Avram P. Todor, care a scris despre întâlnirea cu Ioan Bianu, profesorul său, numindu-l „semizeu al literaturii vechi”, pe care l-a vizitat la Biblioteca Academiei, în anul 1919, amintind, că: „eram un excesiv de tânăr veteran de război, la cei 18 ani ai mei purtam încă uniforma austro-ungară ... i-am bătut la ușă, în calitate de mesager al Blajului, aducând pentru Bibliotecă tipăriturile blăjene, care în timpul războiului nu putuseră fi trimise ... nici nu bănuiam că îi voi fi ucenic la Bibliotecă ... ne-am mai întâlnit la universitate în 1920 ... când a fost ungerea mea ca funcționar al bibliotecii ... scriitor provizor la bibliotecă”⁵, adăugând impresia sa despre disciplina rațională și rigurozitatea impuse în instituție, de directorul drept și sever, Ioan Bianu, care aprecia munca desfășurată cu responsabilitate. Într-o fotografie de grup, din anul 1923, Avram P. Todor se află printre „funcționarii Bibliotecii Academiei”, alături de Ioan Bianu director⁶ (**Fig. 1**).

Într-un cadru al amintirilor, Geo Dumitrescu, redactor la mari reviste interbelice, îl menționează pe Avram P. Todor, profesorul său de limba și literatura română, de la Liceul Ioan Neculce din București, care îi aprecia compunerile, nu și cunoștințele de gramatică⁷.

O completare, în același sens profesional, o face Grigore Băjenaru, autor de scrieri istorice și romancier, care rememorează perioada în care era elev la Liceul „Gheorghe Lazăr”, unde Avram P. Todor i-a fost profesor de limba română, caracterizându-l ca „foarte bun (profesor) și avea o cultură generală, fiind în același timp și bibliotecar la Academia Română”⁸.

Din gândurile evocate ale fostului elev Grigore Băjenaru, întregim portretul fizic al profesorului Avram P. Todor care era descris ca fiind „cu ochi verzui și vioi”⁹ dar îndeosebi sunt remarcate înclinația sa specială spre lucrul cu elevii, manifestându-se

² SJHAN, FPGCO, Dosar 2/1914, f. 17; Dosar 2/1916, f. 23.

³ Tatai-Baltă, Tatai-Baltă 2017, p. 273. La Blaj l-a avut profesor pe preotul profesor Alexandru Ciura (1876-1936), absolvent al Facultății de Teologie din Blaj și al Facultății de Litere din Budapesta; profesor de limba română la Gimnaziul din Blaj, întemeietor și colaborator al revistei *Luceafărul*, scriitor și publicist, delegat la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, din 1 Decembrie 1918.

⁴ Tatai-Baltă, Tatai-Baltă 2017, p. 94-95.

⁵ Todor 1974, p. 664-671.

⁶ *Biblioteca Academiei* 1968, p. 266.

⁷ Vasile 2010, p. 5.

⁸ Băjenaru 1981, p. 133.

⁹ Băjenaru 2009, p. 142.

reverențios față de aceștia¹⁰, cu preocupări pentru spectacol școlar „citea foarte frumos, ca puțini profesori”¹¹, implicat în regia piesei Prometeu a lui Victor Eftimiu, cu simțul umorului, participând afectiv la glumele elevilor¹².

Fig. 1. Avram P. Todor într-o fotografie a „funcționarilor Bibliotecii Academiei” din anul 1923 (după *Biblioteca Academiei* 1968, p. 266)

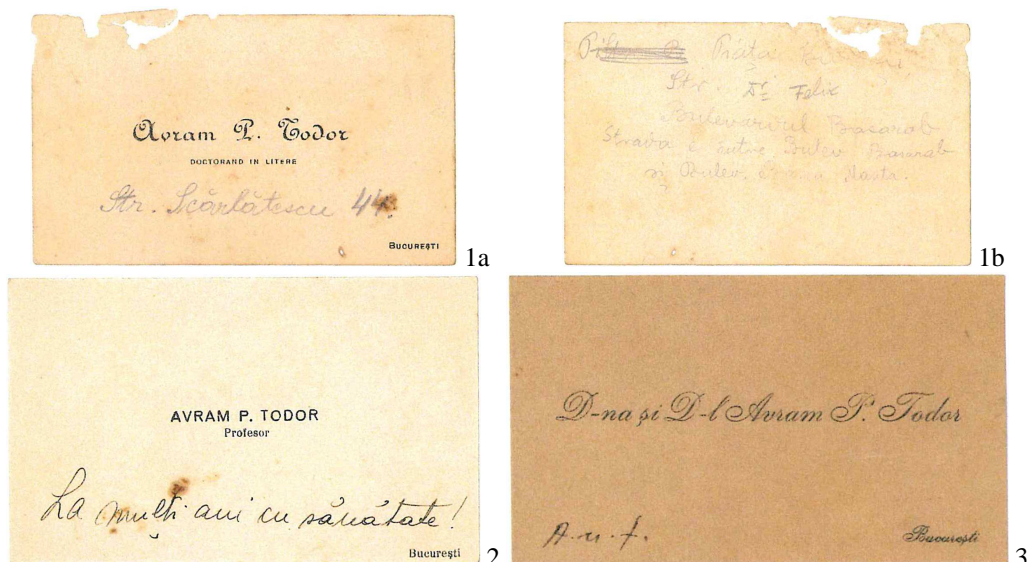

Fig. 2. 1-3. Cărți de vizită care au aparținut lui Avram P. Todor

¹⁰ Băjenaru 2009, p. 143.

¹¹ Băjenaru 2009, p. 141.

¹² Băjenaru 2009, p. 146.

Pe aceeași linie a categoriei dascălilor, redăm un anunț apărut într-o revistă orăștiană, în care se publica, în data de 28 august, 1924, că „Domnul profesor Avram P. Todor din Vaidei a fost numit profesor la Liceul Decebal din Deva”, dar nu avem dovezi pentru confirmarea acestei știri¹³.

Ne întoarcem la prezența sa rostuită la Biblioteca Academiei, încadrat la compartimentul Fondul de Documentare, unde a cercetat și prelucrat manuscrise și tipărituri grupate drept „rare și prețioase”. În acest cadru a avut ocazii binevenite pentru perpetuarea perfecționării și cunoașterii importanților oameni cu care a stabilit legături profesionale. Evidențiem corespondență purtată cu diverse personalități, păstrată în fondul de manuscrise a Bibliotecii Academiei¹⁴. Aceste epistole manuscrise sunt mărturii documentare, despre prețuirea acordată destinatarului: „Radu Rosetti către Avram Todor, 1948” (mss. 30273); „Russu Ștefania către Avram Todor, 1941” (mss. 31157); „Mrazec (Ludovic n.n.) către Avram Todor, 1934” (mss. 3152); „Bugnariu Vicențiu către Avram Todor, 1929,1931” (mss. 31153, 31154); „Andrei Veres către Avram Todor, 1927, 1928, 1929”¹⁵.

Din activitatea sa publicistică, specificăm pentru început articolele omagiale semnate de Avram P. Todor: *Ioan Bianu 1856-1935* și *Victor Lazăr*¹⁶.

În anul 1942 s-a tipărit cartea *Povești de Ion Creangă*, ediție princeps „superbă și rarismă ediție, cuprinde povești și anecdote, ediție însoțită de un aparat critic alcătuit din indice și introducere semnate de Avram P. Todor”.

Bun știutor de limbă maghiară a publicat, în anul 1939, articolul *Eminescu în literatura maghiară*¹⁷, și a redactat, în anul 1945, broșura *Conexiuni literare româno-maghiare*. Semnată de Avram P. Todor în anul 1948, a apărut tipărită, la București, *Legenda în legătură cu originea familiei Huniade*.

O bună parte din viața sa profesională a dedicat-o traducerilor din și în limba maghiară, Todor fiind unul dintre militanții apropierei româno-maghiare¹⁸. În cunoștință perfectă de rostul traducerilor, a tradus, din limba maghiară, romane ale autorilor Mikszáth Kálmán, Tóth Kálmán și Pogány László¹⁹. Prin traducerile din limba română în maghiară a făcut cunoscut, dincolo de teritoriul românesc, scriitorii renumiți. Avram P. Todor a tradus în limba maghiară eseuri referitoare la poeți, prozatori, istorici români,

¹³ *Libertatea*, XXII, 28 august, 1924, p. 4.

¹⁴ BNR, SM, Lista 4 a documentelor din cadrul Secției de manuscrise a BNR, disponibilă la adresa <http://www.bibnat.ro/dyn-doc/LISTA%204%20A%20DOCUMENTELOR%20DIN%20CADRUL%20SECTIEI%20DE%20MANUSCRISE%20A%20BNR.pdf> (Accesat: 11.06.2018).

¹⁵ Radu Rosetti (n. 1853) a scris romane de inspirație istorică și literatură memorialistică; Russu Ștefania, poetă; Mrazec Ludovic, om de știință din Craiova; Bugnariu Vicențiu, publicist și istoric; Andrei Veres, istoric.

¹⁶ Despre Ioan Bianu în Todor 1974, p. 664-671; Ioan Bianu, 1856-1935, studii la Gimnaziul din Blaj, unde i-a avut profesori pe canonicul Ioan Micu Moldovan și Timotei Cipariu ale căror preocupare în domeniul cărții vechi a continuat-o; a absolvit Facultatea de Litere și Filozofie din București; a efectuat călătoriile de studiu în Europa apuseană, la Milano, Madrid și Paris; a funcționat ca profesor, iar din anul 1884 până în 1935 director al Bibliotecii Academiei; a publicat peste 270 de titluri de lucrări din domeniile filologie, folclor, bibliografie, remarcabilă este lucrarea fundamentală de sinteză a scrierilor vechi *Bibliografia românească veche* (vezi Basarab 2006, p. 92-95); despre Victor Lazăr în Todor 1968, p. 314; Victor Lazăr, publicist, șef al serviciului primirii imprimatelor legale al Bibliotecii Academiei, autor de manuale școlare și publicații științifice.

¹⁷ Vezi Todor 1939, p. 1153-1198.

¹⁸ Despre acest subiect vezi Szilaghi Olcar 2011.

¹⁹ Avram P. Todor a tradus, în anul 1949 romanul *Săliștencele* al autorului Mikszáth Kálmán, în anul 1947 romanul *Mama poloneză* de Tóth Kálmán și scrieri din Pogány László, ziarist, editor și scriitor.

publicate în revistele vremii: Mihai Eminescu, Barbu Ștefănescu Delavrancea, Ștefan Bănulescu, Ioan Slavici, Lucian Blaga, Costache Negruzzi, din „criticile” lui Titu Maiorescu, cu „aplicat studiu introductiv”, Mihai Beniuc, Romulus Ciofleac, Octavian Goga, Nicolae Iorga.

Articolele cu traduceri sale au fost adunate și publicate, post-mortem, în volumul Avram P. Todor, *Confluente literare româno-maghiare*, ediție redactată de Gyula Dávid²⁰ (Fig. 3/1-2).

Fig. 3. 1-2. Coperta și foaia de titlu a cărții Avram P. Todor, *Confluente literare româno-maghiare*, București, 1983 (Foto: A. Tatay)

Scriitorul Ioan Dodu Bălan, originar din aceeași localitate cu Avram P. Todor, într-un interviu scris apoi, relevă talentul de apreciat traducător din și în limba maghiară și își exprimă compasiunea pentru destinul său tragic²¹.

Avram P. Todor nu s-a îndepărtat sufletește de locurile natale, așa încât și-a dat doctoratul pe tema „Ovid Densusianu”, provenit dintr-o mare familie de învățați originali din zona Hațegului (Hunedoara).

Socotim că am evocat un fragment din întinsa activitate a învățatului Avram P. Todor, pe care, cu onoare și grație îl putem situa, pe o scară valorică în partea ei de sus. Meritele sale culturale ne îndreptățesc să-i reconsiderăm aportul său considerabil la o istorie a culturii, care a depășit limitele geografice zonale.

²⁰ Vezi Todor 1983. Ediția a fost îngrijită de Dávid Gyula, comparatist, traducător și istoric literar.

²¹ Am aflat de la urmașii lui Avram P. Todor, că a fost condamnat la ani de detenție, fiind victima colaterală într-un proces intentat cumnatului său, condamnat în grupul „aurilor”, celor care au lucrat în minele de aur din Munții Apuseni, sau au fost proprietari de mine, pe lângă această perioadă tristă a trăit tragismul morții fiicei sale.

Din motive subiective adaug la reconstituirea biografică a prețutului „om de carte” Avram P. Todor, „cărți de vizită” primite de familia soțului meu, pe care le păstrez și le includ în modesta mea colecție bibliofilă, moștenită, de fapt, de la tatăl soțului meu, notar în Vaidei, de la care am auzit întâi de numele adus acum, pe prim plan. Iată, conținutul acestor „semne de legătură” cu cei de lângă care a plecat, pe una din ele expeditorul își precizează adresa, probabil, pentru cazul unei eventuale vizite: „Avram P. Todor, doctorand în Litere, str. Scărlătescu, 44, București” (**Fig. 2/1a**), pe verso: „str. Felix, Bulevardul Basarab, strada e între Bulevardul Basarab și Bulevardul Banu Manta” (**Fig. 2/1b**); „D-na și Dl. Avram P. Todor, București, A.N.F.” (An Nou Fericit n.n., **Fig. 2/3**); „Avram P. Todor, La mulți ani cu sănătate, București” (**Fig. 2/2**).

Pe casa în care s-a născut este pusă o placă memorială cu textul (**Fig. 4**): „Aci s-a născut Avram P. Todor, 18.I.1899-1978.IX.12; Absolvent al Liceului din Blaj; Doctor în Litere și Filozofie, Univ. Buc.; Scriitor publicist; Bibliotecar șef Academia Română; Profesor Liceele Gh. Lazăr și Ico Neculce.; Lector limba maghiară Univ. Buc.; Cercetător Institutul N. Iorga”²².

Fig. 4. Placa memorială de pe casa natală a lui Avram P. Todor (Foto: S. Țirlea)

Reașezarea în circuitul istoriei culturii a unor nume și fapte, pilde de viață, mărturisește gratitudinea față de valorile de altădată. Avram P. Todor bibliotecarul, profesorul, cercetătorul, scriitorul prin profesionalismul său și-a câștigat dreptul de a i se aduce un *laudatio scriptori, laudatio libri*.

²² Fotografia plăcii memoriale am primit-o de la d-na prof. Stela Țirlea (Cugir), înrudită cu Avram P. Todor și moștenitoarea casei. Placa memorială, cu portretul turnat în bronz și textul sculptat în marmură, a fost executată de sculptorul Nicolae Adam din Orăștie.

Purtând amprenta climatului spațial din care a pornit, nu s-a temut a-și îndrepta tendințele spre cunoașterea orizontului deschis al culturii europene, prin carte, răsplătindu-i-se osteneala.

Redat actualității culturale, pentru prima dată într-o formă sintetică, această succintă biografie a sa, într-un mod prefigurată ar putea constitui punctul de pornire al unei (micro) monografii, desigur, și prin adăugarea părților biografice neștiute și nescrise acum, în care Avram P. Todor, fără ostentația vanității, reprezintă un model al rigurozității profesionale.

Abrevieri

- SJHAN, FPGCO – Serviciul Județean Hunedoara a Arhivelor Naționale, Fond *Protopopiatul Greco-Catolic Orăștie*.
 BNR, SM – Biblioteca Națională a României, Secția Manuscrise.

Bibliografie

- Basarab 2006 – M. Basarab, *Ioan Bianu, Preliminarii la Bibliografia Românească Veche*, în *Steaua*, 2006, p. 92-95.
 Basarab, Petica 2007 – T. Basarab, I. Petica, *Monografia satului Vaidei de Orăștie, județul Hunedoara*, Deva, 2007.
 Băjenaru 1981 – G. Băjenaru, *Mici povestiri despre oameni mari*, București, 1981.
 Băjenaru 2009 – G. Băjenaru, *Cișmigiu & comp. Bună dimineața băieți!*, București, 2009.
Biblioteca Academiei 1968 – *Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România. 1867-1967. Cartea Centenarului*, București, 1968.
Libertatea – *Libertatea*, XXII, 1924.
 Szilaghi Olcar 2011 – E. Szilaghi Olcar, *Relații literare și culturale româno-maghiare în perioada interbelică*, Teză de doctorat, Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, 2011, mss.
 Tatai-Baltă, Tatai-Baltă 2017 – A. Tatai-Baltă, C. Tatai-Baltă, *Anuarul Liceului de Băieți, Greco-Catolic din Blaj, 1855-1945*, Alba Iulia, 2017.
 Todor 1939 – A. P. Todor, *Eminescu în literatura maghiară*, în *ConvLit*, LXXII, 6-9, 1939, p. 1153-1198.
 Todor 1974 – A. P. Todor, *Ioan Bianu (1856-1935)*, în *Apulum*, XII, 1974, p. 664-671.
 Todor 1968 – A. P. Todor, *Victor Lazăr*, în vol. *Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România. 1867-1967. Cartea Centenarului*, București, 1968, p. 314.
 Todor 1983 – A. P. Todor, *Confluențe literare româno-maghiare*, ediție îngrijită de Dávid Gyula, București, 1983.
 Vasile 2010 – C. Vasile, *Scriitorul vremii, vremea scriitorului. Eseu critic despre Geo Dumitrescu*, București, 2010.

Avram P. Todor un profesionnel de la Bibliothèque

Résumé

Un grand intellectuel, moins promu dans l'actualité, Avram P. Todor a déployé une intense activité culturelle.

Après les premières années scolaires dans son village natal (près d'Orăștie-Hunedoara), il a suivi les cours du Lycée connu de la ville Blaj et puis il a fini le cycle d'études de la Faculté de Lettres et Philosophie de Bucarest.

Avram P. Todor a fonctionné professeur à deux renommés Lycées de Bucarest et a déployé l'activité professionnelle dans la Bibliothèque de l'Académie Roumaine de Bucarest (**Fig. 1-2, 4**), où il a fait des recherches sur les vieilles livres.

Ses mérites intellectuelles sont reconnus aussi par ses articles sur la vie des grandes personnalités culturelles roumaines, et a traduit et a publié des articles sur l'activité des poètes et historiens roumains dans la langue hongroise et des romains hongrois dans la langue roumaine (**Fig. 3**).

Pour cette activité culturelle il a gagné le droit d'être situé parmi les personnalités de l'histoire de la culture roumaine.

La liste des illustrations

Fig. 1. Avram P. Todor dans une photo des „fonctionnaires de la Bibliothèque de l'Académie Roumaine”, dans l'année 1923 (dans *Biblioteca Academiei* 1968, p. 266)

Fig. 2. 1-3. Cartes de visite appartenant au Avram P. Todor

Fig. 3. 1-2. La couverture et la page de titre du livre Avram P. Todor, *Confluențe literare româno-maghiare*, București, 1983 (Photo: A. Tatay)

Fig. 4. La plaque commémorative située sur la maison natale d'Avram P. Todor (Photo: S. Țîrlea)